
**ЗАСПОДВИЖНИКАНА
ВАСИЛ ЛЕВСКИ ГАНЬО МАДЖЕРЕЦА –
ТРАКИЙСКАТА ПОЩА**

Христина Гинчева

Името на Ганьо Николов – Маджереца¹ безспорно се отнася към имената на онези революционни дейци, безрезервно предани на освободителното движение. Той е в тясна връзка с така наречената „Тракийска поща“, част от съобщителната система на Вътрешната революционна организация. Неговите съвременници го сочат като предан на делото, с изключителни заслуги, но биографичните сведения за него са твърде осъкъдни, предимно с мемоарен характер. Не се знае дори родното му място. Съществуват податки за с. Долни Омарбас, сега Домлян и с. Маджере², сега Бегунци. Навярно с. Маджере, Карловско е по- пряко свързано с Ганьо Николов, съдейки и от псевдонима, с който е познат – Маджереца, вероятно даден заради месторождението му. Неуточнена е и рождената му година – предполага се, че това е 1835 година. Първият биограф на Маджереца – Иван Андонов – свидетелства в спомените си, че Ганьо не е родом от Карлово³. Още с преселването си тук се запознава с дякон Игнатий, служещ при черквата „Света Богородица“, (приема, се че това става в периода 1859–1860, когато се ражда по-малката му дъщеря Тота. Освен нея в семейството му има родени още две дъщери – Мария и Анка). Ганьо Николов се занимава с гайтанджийство. В качеството си на търговец на гайтани, той пътува непрекъснато, като изпълнява различни възложени му задачи от Левски и Карловския комитет – носи и предава писма, съобщения, вестници, оръжие.

В периода декември 1868 – февруари 1869 година Васил Левски посещава Карлово, но от предпазливост не отсяда в родния си дом, а в дома на Ганьо Маджереца. През втората половина на месец юни или в началото на юли 1869 година, тоест по време на втората обиколка, Левски

пристига в града и отново отсяда в къщата на Ганьо Николов⁴. И именно чрез него съобщава на неколцина карловски младежи за срещата в местността Млати шумка, когато е поставено началото на Карловския революционен комитет. Когато срещата завършва, Левски се приютива в дома на Маджереца. Така къщата на карловския гайтанджия се превръща в сигурно убежище за Апостола, който неведнъж я използва за срещи, преспиване и укриване.

Зетят на Ганьо Маджереца – Христо Чернев, изпраща писмо до Иван Андонов, който от своя страна прави извлечение от него и го публикува в спомените си. И според тях, по времето, когато става събранието в „Млати шумка“, Левски действително отсяда в дома на Маджереца. Знае се, че на 27 август 1871 година в Ловеч пристига Ангел Кънчев, но не намира Левски. Влизайки в дирите му, той идва в Карлово. Тук му съдейства Ганьо Николов, който го съпровожда до Хисар, където по това време се намират Левски и Димитър Общи. В своите спомени Иван Андонов съобщава за Ганьо Маджереца, че е „най-верният другар и сподвижник на Васил Левски, най-довереният негов пощаджия“. Пак според него, в писмото си до Любен Каравелов от Пловдив, с дата 30 октомври 1872 година, Левски споменава за така наречената „Тракийска поща“⁵: „Вчера се известих – пише Апостола – че имало от Вас човек нарочно до мене, но не срещнах се; за това се известих от тракийската поща и с думи, че по-скоро трябвало да дойда във Влашко...“⁶, но не става ясно от кои комитети се изльчва тя. Левски прокламира за възстановяване на държавната традиция в местата, където живее българинът – „в България, Тракия и Македония“, назовавайки ги според географското им местоположение. Така че, по всяка вероятност, под „Тракийска поща“ следва да се разбира съобщителния орган на комитетите в Южна България, в който участват дейци от различни селища. Тъй като тя действа и преди образуването на окръжните центрове, не би могла да се отнесе към някой от тях. По всяка вероятност е съобщителен орган⁷ на комитетите в Южна България и в него участват дейци от различни селища. Трудно е да се допусне, че зад псевдонима Тракийска поща се разбира само едно лице, предвид редовната кореспонденция и сложността на задачите. Още повече че на с. 80 в джобния си бележник Левски идентифицира като Тракийска поща и Иван Арабаджиата от Царацово.

Арабаконашкото приключение дава повод на турската власт в Карлово да устройва ненадейни обиски в дома на Ганьо Николов, но нищо подозително и компрометиращо не намира. През декември 1872 година

Левски за последен път посещава родния си град и за последен път отсяда в къщата на Маджереца. Неда Ганева, съпруга на Ганьо Николов, в спомените си, разказани пред Георги Станев, упоменава и времето – в навечерието на празника „Свети Никола“⁸. Чрез Неда Ганева се осъществява и последната среща на Апостола с неговата майка Гина Кунчева – на съмия празник, в къщата на Ганьо Маджереца, на няколко крачки от площад „Войнишкото“. Чрез Маджереца за пристигането на Левски е уведомен и Васил Караванов, който, във връзка с предстоящото заминаване на Апостола, е натоварен със заръка – да се пригответи и да провери пътя.

По-късно, през 1875 година, Стефан Стамболов, в качеството си на „апостол“, нощува в къщата на Ганьо Маджереца. През март 1876 година тук се приютият и апостолите на Пловдивски революционен окръг – Бенковски, Волов, Каблешков, дошли в Карлово да подготвят предстоящото въстание. През юли 1876 година, след разгрома на въстанието, Ганьо Маджереца е докаран в Пловдивския затвор заради обвинението, че е доставял барут на въстаниците. Във втората част от спомените си Иван Андонов разказва за съвместния им престой в затвора, описвайки подробно и арестуването на Мария Ганева, дъщеря на Маджереца, по обвинение, че е ушила и „двете знамена“⁹. Става въпрос за знамето, ушито по поръка на Левски за Карловския комитет. Планът за него е начертан от Апостола и Ангел Кънчев. Съгласно този план, на лицевата страна на знамето трабва да има изправен лъв, стъпил с двата крака на върлината на скъсаното и пречупено турско знаме. Под лъва стоят думите „Смърт или свобода“. В ушиването на знамето се включват освен Мария Ганева, и Тина Попхристова, Ефросиния Цочева и двете племеннички на Левски – Гина и Мария (Андрееви Начеви), последната от които е добра рисувачка. Няма запазени сведения за работата по шиенето на сърмата. Знае се, че с дошиването се нагърбва една от най-смелите между тях, а именно Мария Ганева. За върха на върлината на знамето при карловските куюмджии е поръчан кръст. В този вид знамето се счита за привършено. По съвет на Левски то е било предадено за съхранение на калуферката Христина Тотова в Сопотския женски метох, където остава до април 1875 година. Другото, второто знаме, е поръчано от Панайот Волов за Панагюрище. Васил Караванов, първи братовчед на Апостола, добре изяснява обстоятелствата около поръчването и ушиването му. Според спомените му, Панайот Волов, като последовател на Левски, намирал убежище в дома на Ганьо Маджереца. Разбирайки за знамето, пригответо по поръка на Дякона, той нареджа да се пригответи и за Панагюрище подобно такова.

Второто знаме е изработено бързо. За него разказва Иван Стойчев. Мария започва да го шие през март 1876 година, по указания на Волов. След завършването му то е отнесено в Панагюрище, а след обявяването на въстанието с него то става знаме на „Хвърковатата“ конна чета на Бенковски. Това е потвърдено и от Захари Стоянов в „Записки по българските въстания“. Първото знаме остава в дома на Мария Ганева, скрито под покривчето на пътната порта. По време на Априлското въстание, когато се разчува, че Панайот Волов е тръгнал от Копривщица за Карлово и е стигнал вече в село Дерелии (сега село Богдан), Мария Ганева, смятайки че е настъпил часа на въстанието, завързва първото знаме на една върлина и го развява на площад „Войнишкото“. Карлово не се включва във въстанието, въстава само семейството на Ганьо Маджереца. Малко по-късно Неда и Мария Ганеви – майка и дъщеря – крият знамето на различни места из двора на къщата. Турските власти в града са известени, а Маджереца, съпругата му Неда и дъщеря им Мария са арестувани и отведени за следствие в Пловдив¹⁰. Осьдени са на смърт, но благодарение на последвалата амнистия са освободени.

Мария Ганева – Желева умира през 1883 година, през 1888 година умира и Ганьо Маджереца, а през 1917 година – и Неда Ганева.

Выпреки осъдните сведения за живота и дейността на верния сподвижник – Ганьо Маджереца няма спор за присъствието му на събралието, насрочено от Левски в местността Млати шумка край Карлово. Няма обаче данни за присъствието му на последвалите събирания. Навсярно предвид строгата конспирация, на която е подчинена Вътрешната революционна организация и в частност Тайната поща, името на Маджереца не се споменава често в запазените сведения.

В историческата литература на темата за Тайната поща са посветени сравнително малко изследвания, касаещи предимно принципите на функционирането ѝ и фактологически са изяснени биографичните данни за някои от по-известните куриери. Тайната поща, чито структури се изграждат в зората на съзаклятията от 1869 година, осъществява съобщителната система на Вътрешната Революционна Организация (ВРО). Така тя се явява не само нейна структурна част, но и орган на управление. Едно от предварителните условия за изграждане на комитетската мрежа са съобщенията, каквито Васил Левски частично създава още по време на първата си обиколка из българските земи, опирайки се на предани на делото, подчинени на най-строга конспирация съмишленици. След създаването на първите комитети, куриерските функции се поемат от съза-

клятниците, но тъй като тогава частните комитети са малобройни по своя състав, изпълненията стават по целесъобразност дори от председателя. Основни извори за тайната поща се съдържат в документалното наследство на Апостола. Фрагментарна информация по темата се намират и в признанията на комитетските дейци след обира от Арабаконак. Ранните мемоари също осветяват част от въпросите около тайната поща. За организацията на съобщителната система на ВРО най-ценни остават изворите, оставени от Левски – кореспонденция, бележки, сметки, където са фиксирали ценни сведения.

Още преди изграждането на ВРО Левски навярно е имал опит при създаване на конспиративни връзки. Много неща е могъл да научи от ТЦБК и Раковски, в чийто първи „План за освобождение на България“ от 1858 година се съдържат конкретни насоки при уреждане на съобщенията. Тази информация Левски е притежавал, поне теоретично, защото е невъзможно Раковски да не е запознавал своите възпитаници през 1862 година със своите взгледи за въстание в България. А в Устава на ТЦБК се уреждат съобщенията между Централния комитет и неговите подразделения. Особено ценна за Левски се явява прилаганата при съобщенията конспиративност, изразена чрез шифри, псевдоними, пароли и др. Първите съобщителни връзки Апостола създава още след завръщането си от Първата легия, като сведения за това той оставя в редовете от Автобиографията си – „...нашите писма други посреща“¹¹.

В Стремския край всеки новооснован комитет е имал куриер, но отначало тази дейност са извършвали и ръководните дейци. Според Иван Драсов, още при първото си посещение в Ловеч в началото на август 1869 година Левски посочва връзките си в Карлово и Сопот – Ганьо Маджереца и Иванчо Куйков¹². Но за Карловския закон Драсов пише, че му е донесен от Васил Платнаров, който тогава е председател на Карловския комитет. Подобна дейност навярно е извършвал и Сребъръ Стойновски, председател на Сопотския комитет, чрез когото персонално Левски получава кореспонденцията си в конспиративните си квартири в Карлово. Съобщителната система се променя след образуването на окръжните центрове, като тя е в зависимост не само от особеностите на съответния регион, но и от характера на отделното основно звено. Често псевдонимите на частните комитети били променяни, тайните явки – дълбоко законспирирани, като по този начин се осигурява редовното и сигурно получаване на съобщенията по места. В „Нареда до работниците за освобождение на българския народ“ Левски залага основните принципи, върху които се

изгражда съобщителната система на ВРО. Пощата е строго централизирана, с подчертан конспиративен характер, което се има предвид при подбора на кадри и начините на функциониране. Остава отворена структура, разкривайки не само възможностите за промяна в състава, но и за маневриране с изпитани вече кадри. Строгата конспиративност, наложена от Левски, дава добри резултати и почти не е отбелязан случай на провал, но заедно с това остават неизвестни имената на комитетските дейци, ангажирани с пренасянето на съобщенията.

Като един от утвърдените куриери на ВРО се очертава Ганю Николов – Маджереца от Карлово. За изясняване на дейността му като такъв и определяне на положението му в Тайната поща и в частност на така наречената „Тракийска поща“, е необходимо разглеждането на мястото на Карловския революционен комитет в структурата на ВРО.

Създаването на революционен комитет в родния град на Левски не е случаен факт, не става върху бяло поле, за неговото реализиране са налице необходимите предпоставки. Съществуват, макар и осъдни, данни за тайни организации, предшестващи комитета в Карлово и имащи за цел подготовка на народа за въоръжена борба. Сведенията дават известно основание да се говори за наличие на организационни структури с революционен облик и преди 1869 година. Макар че те са неопределени във времето, черпени от късни спомени, без тях възникването на комитета в Карлово през 1869 година като звено на Вътрешна революционна организация остава в голяма степен необяснено и изолирано.

Изворите за създаването на Карловския революционен комитет също са предимно от мемоарен характер. Спомени от живи съвременници събира и публикува през 1926 година Георги Станев. За събитието разказва и споменатия вече Васил Караванов. И в двата случая е описано станалото събитие в местността „Млати шумка“ край Карлово. Но както спомените, публикувани от Г. Станев, така и тези на В. Караванов съдържат противоречия относно времето на събитието. В материалите на Г. Станев има колебание за годината, когато е станало събранието. Според спомените на карловци – в 1868 или 1869 година. А твърденията на Васил Караванов за още две събирания на комитета през 1869 година с участието на Апостола насочват, че учредяването е станало към средата на месец май 1869 година. Учредители на комитета, според горепосочените спомени, са: Стефан Странски, Георги Савов, Илия Миланов, Васил Караванов, Никола Гичев, Петър Попов, Васил Платнаров, Ганю Маджереца. Според Васил Караванов неволно стават очевидци на събранието

и Иван Каратопраклиев и Васил Христов Пулев, които обаче Васил Платнаров след това привлича за членове на комитета. На първото учредително събрание на „Млати шумка“ е избрано ръководство: за касиер е определен Васил Караванов, за писар-секретар – Илия Миланов, за приемане и изпращане на кореспонденцията – Васил Платнаров¹³. Организационната консолидация на комитета не става на едно заседание – процесът продължава и през 1870 година. Поставя се въпросът за организирането на повече членове в комитета, за събиране на парични средства. Вероятно през 1870 година в комитета влизат и доктор Киро Попов, Константин Попов, Васил Патев, Илия Рачев. Така се очертават първите стъпки на Карловския революционен комитет, основан от Васил Левски. Началото е приятелски кръг от съмишленици, който по-късно се превръща в здраво революционно ядро, а през 1871–1872 година и в средищен център на своя район.

Карлово като родно място на Апостола с многообразните му лични приятелски връзки, големия потенциал от патриотично настроени карловци, представляващи проспериращото търговско-занаятчийско съсловие, кръстопътното положение на града и това, че той се развива като център на район с преобладаващо българско население, са обективни предпоставки за по-особено място на този комитет в структурата и историята на ВРО. Хипотетично остава съществуването на окръжен център в Карлово. Въпреки осъдните данни, съществуват известни податки за това. Като се има предвид силно развитата комитетска мрежа в Стрямска долина и обстоятелството, че градът е административно и стопанско средище на географски обособен район, напълно е възможно изграждането на такъв тип структура. В историческата литература почти не се споменава за окръжен център в Карлово. В свои краеведски изследвания Никола Славчев хвърля известна светлина по въпроса, споменавайки Карловското знаме от 1872 година. Съвсем логично би било ушиването на такова знаме, ако Левски е избрал Карлово за център на революцията. Никола Славчев конкретизира, че Левски навярно е „искал да турне начало на новата – окръжната – организация на комитетите“¹⁴. Навярно в тази връзка върху знамето е изписано – „Карловски окръг – 1872 година“. Васил Караванов също оставя сведения, че Карлово е готово за комитетско средище и по тази причина Мария Ганева и още няколко карловски девойки са натоварени с поръката да ушият знамето. За структурна единица, надхвърляща обсега на един частен комитет в Гюпса споменава и Стоян Заимов¹⁵. Той описва едно от пребиваванията на Левски в родния му град. Съза-

клятниците от градовете Карлово, Сопот и Клисура са извикани на общо събрание, на което положили клетва и основали комитет под название „Стряма“. За председател е предложен Иван Грозев, но по неясни причини той отказва. Подобна формация би могла да бъде окръжен център. Съпоставянето на тези данни с надписа на Карловското знаме от 1872 година донякъде изяснява въпроса.

В изворите Карлово се среща твърде често, особено във фрагментите от сметки и бележки и вличния бележник на Левски. Той е отдавал голямо внимание на местния комитет, съзнавайки важното му значение за Стремския край. В полза на това мнение са изпращаните от него писма и честите му посещения. Неслучайно ЧБРК – Карлово е представен на Общото събрание на БРЦК в Букурещ. В „Протокол за Решенията на заседанията на ЦБР Комитет“ от 29 април – 4 май 1872 година пълномощник е „6-тий представител В. Л. Кий – 3 гласа“; „От ЧБРК в Карлово; „- -“ в Захара¹⁶; „- -“ в Сливен; заедно с околните им частни комитети“¹⁷.

За да представлява сам родния си край, Апостола навярно е имал основание. Бroat на комитетите в Стремския край е достатъчно стабилен за създаване на Карловски окръжен център, в чийто обхват трябвало да влизат Карлово, Сопот, Калофер, Клисура, Дъбене, Войнягово, Маджере, Тахалии, Богаза, Баня и Алъново.

През октомври, ноември и декември 1872 година Левски доста често посещава родния си град. Някои от престоите му са доста продължителни и съвпадат по време с най-интензивната дейност по учредяване на окръжните центрове. В сметки и бележки по комитетското дело, датирани към юли – август 1872 година се среща следния фрагмент: „Предавам на Ганча Карл(овски) 137 коли книги от разписки; От 1028 до 2469; Устави 86; Окръжни писма от ЦК 13; Давам и др. стоки...“ Името на този карловски деец навярно е Ганьо Маджереца. Обстоятелството, че са му предадени 1441 квитанции, 86 устави, 13 окръжни писма и някакви стоки (вероятно пропагандни материали) са доказателство преди всичко за подготовителна работа в този край. Напълно допустимо по конспиративни съображения името на Ганьо Маджереца да е леко променено. От края на октомври до средата на ноември 1872 година Левски пребивава продължително в Карлово, за което свидетелстват и записаните в бележника му направени разходи – 409 гроша. При интензивната си дейност през тези дни, подобен продължителен престой, навярно е свързан с изпълняването на неотложна задача, и не е изключено това да е именно изграждането на окръжен център.

Член на Карловския революционен комитет, верен сподвижник на Апостола, куриер на Тайната поща, Ганьо Маджереца е един от хилядите съзаклятници, посветил живота си на националноосвободителната революция. Домът му, намиращ се в долния край на града, бил винаги отворен не само за Апостола, но и за всички революционери. Не един път, по нареддане на Левски и на другите апостоли, Маджереца е бродил по села и градове като търговец на гайтани, разнасял е писма и заповеди до другите комитети, помагал е на главните апостоли при подготовката на Априлското въстание. Лишавайки семейството си от удобства, от спокойствие и материални средства, той завинаги свързва името си със стремежите на българския народ за свобода и независимост.

БЕЛЕЖКИ

- ¹ **Дойчев, А.** По пътеките на Апостола. С., 1937; Левски в светлина. С., 1943
- ² Списък на населените места в България. С., Държавна печатница, 1902
- ³ **Андонов, И.** Спомените ми из Турско време. Ч. 1. Пловдив, 1927.
- ⁴ **Караиванов, П.** Васил Левски по спомени на Васил Караиванов. С., ОФ, 1987.
- ⁵ **Васил Левски.** Документално наследство, № 42, с. 123; № 76, с. 160. С., 1973 (ВЛДН).
- ⁶ ВЛДН, №123, с. 225–226.
- ⁷ **Павловска, Цв.** Тайната поща на ВРО по времето на Васил Левски, ВИС, 1979, кн. 1.
- ⁸ **Станев, Г.** Спомени за Левски, Мир, XXXII, бр. 7755 от 5.V. 1926.
- ⁹ Възпоменателна книга Васил Левски 1837–1873–1937; **Н. Славчев,** Знамето на българската революция.
- ¹⁰ Виж **Андонов, И.**
- ¹¹ ВЛДН, № 4, с. 57.
- ¹² **Каракостов, Ст.** Левски в спомените на съвременниците си. С., 1973.
- ¹³ **Страшимиров, Д.Т.** Васил Левски. Т. 1. Извори. С., 1929, №533, с. 702.
- ¹⁴ Виж **Славчев, Н.** Знамето...
- ¹⁵ **Займов, С.** Васил Левски Дяконът. С., 1897.
- ¹⁶ Стара Загора.
- ¹⁷ ВЛДН, № 86, с. 169.